

Список використаної літератури:

1. Зорина З.А. Зоопсихология: элементарное мышление животных. /З.А. Зорина, И.И. Полетаева. – М., 2001. – 354 с.
2. Максименко С.Д. Развитие психики в онтогенезе. (в 2-х т.). /Максименко С.Д. – К.: Форум, 2002. – 320 с.
3. Тинберген Н. Поведение животных. / Тинберген Н. – М.: Мир, 1985. – 192 с.
4. Вагнер В.А. Психология животных. 2-е изд. /Вагнер В. А. – М., 1992. – 209 с.
5. Дьюсбери Д.А. Поведение животных. /Пер. с англ. / Дьюсбери Д.А. – М.: Мир, 1981. – 479 с.
6. Мешкова Н. Н. Хрестоматия по зоопсихологии и сравнительной психологии. /Н.Н. Мешкова, Е.Ю. Федорович. – М.: Российское психологии, общество, 1997. – 186 с.

Науковий керівник: доцент Н.В. Шавровська

ТЕСТОВІ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕЖ

Т. М. Соловійова

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У науковій літературі тема психологічних меж постає у зв'язку з актуальними дослідженнями проблем оптимального особистісного та міжособистісного функціонування в сучасних суперечливих умовах. На цей час існують спроби операціоналізувати це поняття. Ми розглянемо лише деякі методики, зокрема опитувальники, що використовують в ході вивчення психологічних меж особистості.

Американський дослідник Ернест Гартманн уперше запропонував розуміти поняття психологічних меж (boundaries in the mind) як новий «вимір» особистості (Hartmann, 1991). Відповідно до його концепції люди відрізняються одне від одного організацією психічної діяльності, зокрема тим, якою мірою вони схильні сприймати, мислити, уявляти сутності пов'язаними (або не пов'язаними) між собою. Так, сильний зв'язок репрезентує тонкі, слабкий – товсті (щільні) межі. «Щільні межі» означають чітке розрізнення: чорне-біле, добро-зло, ми-вони, правильно-неправильно, «тонкі межі» – протилежне: пошук схожості, злиття та суміш, «відтінки сірого» [9]. Е. Гартманн наводить опис типів психологічних меж, серед яких: перцептивні межі; межі, пов'язані з думками та почуттями; межі, пов'язані із свідомим станом, свідомістю; межі щодо станів сну, сновидінь, прокидання (неспання); межі, пов'язані з грою; межі пам'яті; тілесні межі; межі в міжособистісній взаємодії; межі між свідомим і несвідомим і між ід, его, супер-его; межі як захисні механізми психіки; межі ідентичності; групові межі; межі в організації способу життя; межі як переваги у довіллі; межі поглядів і суджень; межі у вчинках і рішеннях [10].

Спираючись на емпіричні дані роботи з різними професійними та клінічними групами осіб, для кількісної оцінки ступеня «тонкості-щільності» наведених вище типів меж Е. Гартманн та його колеги розробили Опитувальник психологічних меж (The Boundary Questionnaire, 1991) [там само]. Перша версія складається із 146 тверджень, розподілених між 12 категоріями: сон/неспання/сновидіння; незвичайні переживання; думки, емоції, настрої; дитинство, юнацтво, дорослість; взаємини; сензитивність; чистота, акуратність, точність; краї, лінії, одяг; погляди щодо дітей та інших; погляди щодо організацій; погляди щодо людей, націй, груп; погляди щодо краси, правди. Досліджуваний отримує підсумковий результат за кожною з дванадцяти категорій, сумою перших восьми категорій (Особистісний підсумок), сумою останніх чотирьох категорій (Підсумок Світ) та загальний підсумок шкали меж. Високий показник завжди відповідає тонким межам. Скорочена версія опитувальника (BQ-18 [Short Form]) містить 18 тверджень [9].

Опитувальник психологічних меж Е. Гартманна використовували для дослідження зв'язку: між мірою тонкості меж та сновидіннями, мріями, незвичайними переживаннями, релігійністю; між мірою щільності меж та стилем прив'язаності, характеристиками об'єктних відносин, поведінкою в міжособистісних стосунках, залежністю тощо [8, 11]. Здійснено адаптацію та стандартизацію Опитувальника психологічних меж (18 пунктів) на російській вибірці (О. О. Шамшикова, В. І. Волохова, 2013) [7].

Модель психологічного простору особистості (фрагмента реальності, який має важливе суб'єктивне значення), що містить опис феномену психологічних меж, наведено в роботах С. К. Нартової-Бочавер [5, 6]. Дослідниця сформулювала теорію психологічної суверенності: психологічна суверенність як риса особистості забезпечує саморегуляцію, здійснюючи відбір зовнішніх впливів; психологічна суверенність охоплює різні підсистеми психологічного простору, зокрема фізичне тіло, територію, особисті речі, звички, соціальні зв'язки, смаки та цінності; психологічна суверенність в ході онтогенезу розвивається, підсилюючись; психологічна суверенність є соціальною формою реалізації біологічних програм і залежить від об'єктивних умов середовища, в якому живе людина; суверенність репрезентує стан психологічних меж [5].

Для емпіричного дослідження згаданого феномену розроблено опитувальник «Суверенність психологічного простору» (2004), нова версія опитувальника «Суверенність психологічного простору – 2010» (СППП-2010, 2014) [5]. Остання складається із 67 тверджень щодо подій дитинства (згідно з припущенням про онтогенез суверенності), розподілених між 6 шкалами відповідно до підсистем психологічного простору. Отриманий результат відповідає одному з рівнів суверенності від низького (травмованість, депривованість) до помірного та високого (надсуверенність, квазісуверенність).

Опитувальник «Суверенність психологічного простору» сьогодні широко використовують у дослідженнях психологічного благополуччя, особистісної зрілості, міжособистісних відносин, харчової залежності тощо [2, 4, 6].

О. В. Григор'єва та А. В. Драпака запропонували чотирикомпонентну модель конструкта «психологічні межі особистості» (межі фізичного, внутрішнього психологічного, зовнішнього психологічного (соціального), духовного простору) та опитувальник «Дослідження рівня сформованості психологічних меж особистості» (2007) [1]. 80 тверджень розподілили між 4 блоками, кожен з яких містить питання щодо минулого, теперішнього, бажаного (майбутнього). Отриманий результат репрезентує ступінь сформованості психологічних меж (від найменшої до найбільшої суми балів): ригідні, такі, що гармонійно функціонують, дифузні психологічні межі.

П. А. Карелін досліджував зміни в структурі психологічних меж залежно від контексту комунікативної ситуації. Він розробив опитувальник «Конфігурування психологічних меж особистості» (2017), що враховує динаміку психологічних меж у нетривалій діадній комунікації [3]. 5 основних шкал визначають три параметри психологічних меж: чутливість (здатність усвідомлювати порушення меж іншими особами та здатність усвідомлювати власні потреби, бажання, наміри), керованість (здатність довільно регулювати проникливість), проникливість (доступність внутрішніх і зовнішніх впливів). Робота над методикою триває, її автор планує здійснити нормування та стандартизацію опитувальника [там само].

Вибір методики залежить від теоретичної моделі, яку використовують.

Список використаної літератури

1. Григор'єва О. В. Психологічні межі особистості та метод оцінки їх сформованості [Електронний ресурс] / О. В. Григор'єва, А. В. Драпака // Медицинская психология. – 2007. – №4. – Том 2. – С. 8–13. – Режим доступу: <http://www.mps.kh.ua/archive/2007/4/2>.
2. Жедунова Л. Г. Границы психологического пространства личности как фактор нарушений пищевого поведения / Л. Г. Жедунова, А. С. Волдаева // Ярославский педагогический вестник. – 2014. – № 4. – Том II (Психолого-педагогические науки). – С. 237–241.
3. Карелін П. А. Досвід розроблення опитувальника «Конфігурування психологічних меж особистості» [Електронний ресурс] / П. А. Карелін // Psychological Prospects. – 2017. – Issue 29. – P. 92–104. – Режим доступу: <http://psychoprosects.eenu.edu.ua/index.php/psychoprosects/issue/view/10>.
4. Коширець В. В. Суверенність психологічного простору молоді людини в контексті становлення її особистісної зрілості [Електронний ресурс] / В. В. Коширець // Психологічні перспективи. – 2016. – Вип. 28. – P. 151–163. – Режим доступу: <http://psychoprosects.eenu.edu.ua/index.php/psychoprosects/issue/view/5>.
5. Нартова-Бочавер С. К. Новая версия опросника «Суверенность психологического пространства – 2010» / С. К. Нартова-Бочавер // Психологический журнал. – 2014. – №3. – Том 35. – С. 105–119.
6. Нартова-Бочавер С. К. Современное состояние психологии суверенности как учения о личностных границах / С. К. Нартова-Бочавер // У истоков развития. Сборник научных статей / под ред. Л. Ф. Обухова, И. А. Корепанова. – М.: ГБОУ ВПО МГППУ, 2011. – С. 56–67.
7. Шамшикова О. А. Психометрический анализ и стандартизация зарубежной методики «Психологические границы личности» Э. Хартманна [Електронний ресурс] / О. А. Шамшикова, В. И. Волохова // Мир науки, культуры, образования. – 2013. – № 5 (42). – С. 244–248. – Режим доступу: https://elibrary.ru/download/elibrary_20679130_23404366.pdf.
8. Harrison, A. Boundaries in the mind: historical context and current research using the boundary questionnaire / A. Harrison, J. Singer // Imagination, Cognition and Personality. – 2013. – Vol. 33(1-2). – P. 205–215. – Retrieved from http://www.selfdefiningmemories.com/Harrison_and_Singer_2013.pdf.
9. Hartmann E. Boundaries: A New Way to Look at the World (Hartmann on Boundaries Book 2) / Ernest Hartmann. – Summerland: CIRCC EverPress. Kindle Edition, 2011.
10. Hartmann E. Boundaries in the mind: a new psychology of personality / Ernest Hartmann. – New York: BasicBooks, 1991. – 274 p.
11. Lavering D. The Relationships between Attachment Style and Boundary Thickness: diss. ... Phd in clinical psychology / Lavering Dore ; Antioch University Santa Barbara. – Santa Barbara, 2014. – 119 p. – Retrieved from <https://aura.antioch.edu/etds/245>.

Науковий керівник: канд. психол. наук, доцент І. В. Євтушенко

РОЛЬ ДОРОСЛОГО В ЖИТТІ ПІДЛІТКА

Н. А. Терещенко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Підлітковий період – це період переходу від дитинства до дорослості, усвідомлення себе як дорослої особи, поява прагнення бути і вважатися дорослим, переорієнтації з цінностей, характерних для дітей, на цінності світу дорослих. Поява відчуття дорослості як специфічного новоутворення самосвідомості є структурним центром особистості підлітка. Це вік втрати дитячого світовідчуття, коли з'являються почуття тривожності і психологічного дискомфорту. У цьому віці збільшується увага до себе, до своїх фізичних особливостей, загострюється реакція на думку оточуючих, підвищується почуття власної гідності. У багатьох підлітків відзначаються акцентуації характеру, що зумовлюють підвищену вразливість.

Посилюється прагнення підлітка бути самостійним, зумовлене всім ходом психічного розвитку, набути життєвим досвідом і змінами в організмі, зумовленими його дозріванням. Одночасно підлітки гостро потребують доброзичливої і тактовної